

25. Проблеми мотивації особистості в сучасному освітньому просторі: колект. моногр. (2020) / наук. ред. Л. В. Герасименко, В. Ф. Моргун. Кременчук: ПП Щербатих О. В. 2020. 260 с.
26. Психодіагностика особистості підлітка. Навч.-метод. пос. (2009) / за ред. О. Д. Кравченко, В. Ф. Моргуна. К.: ВД «Слово»,. 136 с. (2-е вид. – 2013). (Із грифом МОНУ).
27. Психология общения (2011). Энциклопедический словарь / под общ. ред. А. А. Бодалева. М.: Когито-Центр. 600 с. (Статті В. Моргуна: с. 40-41, 464-465, 571).
28. Седих К. В., Моргун В. Ф. (2015). Делінквентний підліток. Навч. пос. – 2-е вид., доп. К.: ВД «Слово». 272 с. (1-е вид. – Полтава, 1995; 3-е вид. – К., 2019).
29. Седих К. В., Моргун В. Ф., Метельська Н. Й. (2018). Кафедра психології: історія, сьогодні, викладачі. *Психолого-педагогічний факультет ПНПУ імені В. Г. Короленка*. Монографія / [М. І. Степаненко, Н. В. Сулаєва, О. А. Гнізділова та ін.]; голов. ред. Н. В. Сулаєва. Полтава: ТОВ «АСМІ». С. 111-156 / 307 с.
30. Фридман Л. М., Кулагина И. Ю. Психологический справочник учителя. М.: Просвещение, 1991. 288 с. (Про В. Ф. Моргуна: стор. 11; 137; 287; 2-га стор. 2-го форзацу).
31. Morgun, V. F. (1980). Suggestopedy – a valid practice based on unremarkable theory. *Prospects: Quarterly review of education*. Paris. Vol. 10. No. 4. P. 403-414. [ЮНЕСКО, Париж, Франція; Scopus]. (Видано також багатьма мовами ООН, Нью-Йорк, США: арабською, іспанською, китайською, німецькою, французькою тощо).
32. Morgun, V. F. (2020). Psychoprophylaxis of the Disinformation Virus. *Philosophy, psychology and pedagogics against COVID-19: Manual* / Ed.: V. V. Rybalka, A. P. Samodryn, V. F. Morgun and others; a team of authors. Zhytomyr : Publisher O. Yevenok. P. 81-96 / 392 p.

УДК 316.614+159

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ
МОТИВАЦІЇ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ
ВІЦІ**

Мотрій О. С.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

saha1396@gmail.com

Мотивація має велике значення в будь-якій діяльності людини, особливо вона необхідна в спорті, де в дуже стислі терміни потрібно досягти найкращого результату в ситуації жорсткої конкуренції з іншими спортсменами і спортивними командами.

У сучасних умовах, коли зниження духовного потенціалу та здоров'я молоді, особливо підлітків, стає відчутною реальністю, необхідно орієнтуватися на формування духовних потреб, фізичного загартування, в цілому здорового способу життя, що має бути одним із пріоритетних напрямів у вихованні дітей і молоді в школі. Застосування на уроках фізичної культури підходів щодо формування в учнів морально-ціннісного ставлення до свого здоров'я і здорового способу життя, зміцнення здоров'я дозволяють визначити найкращі шляхи впливу на мотиваційну сферу учнів з метою активного впровадження здорового способу життя як важливої соціальної умови організації життєдіяльності.

Мета дослідження – теоретично вивчити особливості мотивації спортивної діяльності учнів підліткового віку.

Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети нами використовувалися загальнонаукові методи теоретичного рівня (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення науково-теоретичних та емпіричних даних).

В результаті теоретичного дослідження визначено, що спортивна діяльність – специфічний вид активності особистості, який пов'язаний з м'язовими рухами, оволодінням високою технікою виконання фізичних вправ в обраному виді спорту, прагненням до вдосконалення в обраному виді спорту, спортивною боротьбою, максимальним проявом фізичних і духовних сил, спеціальних умінь і навичок, розвитком моторних здібностей, різко вираженим свідомим характером, що пояснюється почуттям великої відповідальності і прагненням досягти найбільш ефективного результату. У спортивній діяльності особливе місце займає її мотивація, як сукупність мотивів, що спрямовують людину до занять спортом. Функції спортивної мотивації полягають у тому, що вона: є пусковим механізмом діяльності; підтримує необхідний рівень активності в процесі тренувальної та змагальної діяльності; регулює зміст активності, використання різних засобів діяльності для досягнення бажаних результатів.

Найбільш типовими мотивами спортивної діяльності є: потреба в діяльності, активності, потреба в русі, потреба в реалізації рефлексів цілі та свободи, потреба в суперництві, змаганні, самоствердженні, потреба бути в групі, спілкуватися, потреба в нових враженнях і ін. На початковому етапі причинами приходу в спорт (незалежно від виду діяльності, тобто спорту) виступають: прагнення до самовдосконалення; самовираження і самоствердження; соціальні установки; задоволення духовних та матеріальних потреб. Кожна з перерахованих причин має для конкретного спортсмена більшу чи меншу дієвість у зв'язку з його ціннісними орієнтаціями, спрямованістю особистості [1].

Важливий вплив на спортивну активність людини чинить її орієнтованість чи на колективізм, прийняття стандартів групи, чи на індивідуалізм, коли провідну роль відіграють мотиви самоствердження, самовираження молоді особистості. Також, спортсменам часто властива спортивно-ділова мотивація, коли особливого значення набуває захопленість заняттями спортом. Натомість, спортсмени, у яких домінує особистісно-престижна мотивація, надмірно орієнтовані на оцінку своїх спортивних результатів, проявляють постійну заклопотаність особистим самоствердженням. Успішність у спорті також пов'язана з мотивом досягнення, який у висококваліфікованих спортсменів виражений сильніше, ніж у спортсменів середньої кваліфікації.

Підлітковий вік – складний етап у становленні особистості, який характеризується якісними змінами, пов'язаними зі статевим дозріванням і входженням у доросле життя. У даному віці активно розвивається когнітивна сфера, формується абстрактно-теоретичне мислення, логічне і опосередковане запам'ятовування, вдосконалюються мнемічні прийоми. Основним особистісним новоутворенням підлітка є почуття дорослості, яке виражається у появі ставлення підлітка до себе як до дорослого, уявлення себе дорослою людиною. Своєрідність соціальної ситуації розвитку підлітка полягає в тому, що він виконує нові функції та залучається до нової системи відносин із дорослими й однолітками. Дитина включається в різні види суспільно корисної діяльності, що розширює сферу її соціального спілкування і сприяє накопиченню нового соціального досвіду [2].

Активний психічний розвиток підлітка зумовлює суттєві зміни мотиваційної сфери його особистості. Насамперед це помітно у формуванні нової внутрішньої позиції, виникненні особливих потреб, зокрема намагання подолати у своїй самореалізації межі школи та прилучитися до життя і діяльності дорослих. На основі цих потреб підліток починає орієнтуватися на цілі, які він бачить за межами свого сьогодення. Важливим показником розвитку мотиваційної сфери підлітка є його інтереси – форма вияву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності і сприяє ознайомленню з новими фактами дійсності. Саме у сфері інтересів виявляється спрямованість, інтелектуальна та емоційна активність особистості.

У підлітковому віці переважаючим особистісним мотивом є прагнення бути не гіршим від інших, не втратити своє «Я», що свідчить про наявність у дітей почуття власної гідності. Для мотиваційної сфери підлітків характерний перехід від дотримання зовнішніх вимог щодо моральної поведінки до особистісної активності, яка спирається на власні норми, ідеали, наміри, цілі [2].

Серед потреб, які спонукають підлітків до спортивної діяльності, найбільш часто вираженими є потреба в престижі, самовдосконаленні, визнанні, досягненні, честолюбстві, прагненні показати себе; в досягненні успіху та уникненні невдач; проявити владу над іншими, домінувати або підкорятися іншим; в афіліації; придбання предметів, прагнення до порядку; в участі в пізнавальному процесі, бажання задовольнити свою допитливість, отримати відповіді на питання, що цікавлять. При цьому, характеристика мотиваційної структури спортсмена-підлітка ускладнюється наявною у нього системою цінностей і можливістю впливу його минулого досвіду на формування ставлення до успіху, спорту, праці, авторитетів [3].

На формування мотивації занять спортом підлітка впливає досвід його взаємодії з батьками. Коли перед хлопчиком батьки завжди ставили чіткі і легко досяжні цілі і надавали йому при цьому допомогу, швидше за все, у нього буде низький рівень потреби в досягненні успіху. У дитини, яку ніколи не хвалили і не заохочували за досягнутий успіх, також будуть низькі потреби в досягненні. З іншого боку, якщо батьки ставили перед сином важкі, але досяжні завдання і надавали йому самому можливість домагатися успіху, а потім хвалили, то у нього, швидше за все, буде сформована висока потреба в досягненні успіху, яка позитивно відіб'ється на його ставленні до занять спортом.

Підлітки, мотивовані на успіх зазвичай ставлять перед собою в діяльності якусь позитивну мету, досягнення якої може бути однозначно розцінене як успіх. При домінуванні мотивації досягнення успіху спортсмен підліткового віку надає перевагу завданням середнього і злегка підвищеного ступеня складності, так як при їх вирішенні, старання і здібності підлітка можуть проявитися найкращим чином. При цьому, спортсмени-підлітки, що мають сильно виражений мотив уникнення невдач, схильні недооцінювати свої можливості, швидко засмучуються при невдачах, знижують самооцінку, а ті, хто орієнтований на успіх, поведуться протилежним чином: адекватно оцінюють свої здібності, мобілізуються при невдачах, йдуть вперед, а не засмучуються [1].

Для дослідження особливостей мотивації спортивної діяльності підлітків пропонуються методики типу опитувальники. Їх застосування дозволить отримати різноаспектну інформацію про специфіку мотивації спортивної діяльності учнів даного віку. Використання методики «Мотиви занять спортом» (за А. В. Шаболтас) дає можливість визначити ступінь вираженості таких мотивів у сприянні занять спортом підлітків, як: мотив емоційного задоволення, соціального самоствердження, фізичного самоствердження, досягнення успіху в спорті, підготовки до професійної діяльності, соціально-емоційний, соціально-моральний мотив, спортивно-пізнавальний, раціонально-вольовий (рекреаційний) та цивільно-патріотичний мотив.

Методика «Вивчення мотивів занять спортом» (за В. І. Тропніковим) дає можливість діагностувати вираженість таких мотивів заняття спортом, як: потреба у спілкуванні, пізнанні чи отриманні матеріальних благ; розвиток характеру чи психічних якостей, фізичної досконалості, покращення самопочуття та здоров'я, отримання естетичного задоволення та гострих відчуттів, набуття корисних для життя умінь і знань, підвищення престижу, бажання слави, чи колективістична направленість. Використання опитувальника «Вимірювання мотивації досягнення» (за А. Мехрабіаном) дасть можливість проаналізувати співвідношення мотивації досягнення успіху чи уникнення невдач у структурі мотивації спортивної діяльності учнів [4].

Мотиви спортивної діяльності підлітків пов'язані з їх орієнтацією на досягнення у цій діяльності. Підлітки, орієнтовані на досягнення значимих результатів у спорті, переважно займаються спортом під впливом мотивів соціального та фізичного самоствердження, результативності у спортивній діяльності, набуття корисних для життя умінь і знань.

Література:

1. Бабушкин Г. Д. Формирование спортивной мотивации / Г. Д. Бабушкин, Е. Г. Бабушкин. – Омск: СибГАФК, 2000. – 179 с.
2. Колесов Д. П. Современный подросток. Взросление и пол: учебное пособие. – М.: МПСИ Флинта, 2003. – 257 с.
3. Гогунев Е. Н. Психология физического воспитания и спорта / Е. Н. Гогунев, Б. И. Мартьянов. – М.: Академия, 2000. – 288 с.
4. Худик В. А. Психологическая диагностика мотивации: методы исследования / В. А. Худик. – К.: Освіта, 1992. – 340 с.

УДК 316.6:159.9(070.432)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА МАЛОЇ ГРУПИ ЯК УМОВИ РОЗВИТКУ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Муліка К. М.

*Інститут соціальної та політичної психології НАПН України
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
ім. М. В. Остроградського*

eka.mulika@gmail.com

Реформи в освіті, ідеєю яких є людиноцентризм, пріоритетними напрямками визначають формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти,